

Gids Europese Vogels

Bij de negende druk heeft de veel gebruikte vogelgids van Hermann Heinzel een metamorfose ondergaan. Lange tijd werd deze gids als nummer één aangemerkt. Het komt niet vaak voor dat de titel van een boek aanzienlijk minder geeft dan dat de inhoud levert. Maar gelukkig verklaart de ondertitel 'alle vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten' de inhoud beter. De negende druk heeft niet alleen een geheel nieuw bewerkte tekst, maar de kleurenplaten (tegenover de tekst) zijn verfrissend vernieuwd. Maar er zijn heel veel kleurenafbeeldingen en informaties bijgekomen. De gids is letterlijk volgepropt met illustraties en tekst zodat er uiteindelijk zestig bladzijden zijn bijgekomen. Door vrijwel elke lege plek te benutten is een zeer compacte gids ontstaan met een maximale hoeveelheid aan informatie, een voorwaarde waar eigenlijk elke vogelgids aan zou moeten voldoen als het gaat om deze op excursie én op reis zonder grote problemen mee te kunnen nemen.

Er wordt veel aandacht besteed aan onderzoekten waarbij de beschrijving, om ruimte te winnen, in een kleiner letterkorps is weergegeven, hetgeen bovendien de overzichtelijkheid zeker ten goede komt.

Omdat de vogelsoorten over een groot gebied worden behandeld, is het jammer dat de Engelse, Franse en Duitse namen ontbreken bij de soortbeschrijvingen en dus ook helaas in de index.

In de spellingswijze van de soortnamen is wat meer stabiliteit gekomen, de 'n' in bijvoorbeeld Notenkraaker en Holenduif is weer teruggekomen. Bij de Graszanger en enkele rietzanger-soorten was het de moeite waard geweest als ook de eerder gebruikte soortnamen zouden zijn vermeld, waardoor velen gespaard waren gebleven voor problemen bij opzoeken. Aan namen als Eider, Topper en Kanoet zouden wij nog wel kunnen wennen. Paap, Baardman en Goudhaan zijn minder aantrekkelijk.

Opvallend is dat de afgebeelde vogels niet zelden de andere kant uitkijken dan in de vorige druk. De achtergrondkleur van vele platen heeft altijd bij deze gids een bepaalde charme uitgestraald en het is jammer dat deze goede gewoonte in de nieuwe druk niet is gebruikt voor bijvoorbeeld de platen waar de witgekleurde zilverreigers, ooeivaars, lepelaars, sterns en deels ook meeuwen zijn afgebeeld. De silhouetten zouden dan beter zijn uitgekomen tegen een licht gekleurde achtergrond. Sommige platen hebben in de druk iets te veel rood meegekregen.

Veelal staan ook de vliegbeelden tegenover de bijbehorende tekst over de soort, afgebeeld. In sommige gevallen, waar dat niet het geval is, ware het voor de wat onhandige gebruiker goed zijn geweest als werd verwezen naar de desbetreffende bladzijden (bijvoorbeeld de roofvogels en

meeuwen in de vlucht). Ook de verspreidingskaartjes zijn verbeterd of schoongemaakt ze wel erg klein zijn gehouden, maar de gebruikte kleuren zijn goed en duidelijk te onderscheiden.

Mede ten gevolge van het gewicht van deze gids en z'n compactheid prefereer ik deze gids voor het gebruik in het veld (en vooral op reis) verre boven alle bestaande gidsen. Het voordeel dat de afbeeldingen tegenover de beschrijvingen staan, kennen wij al als voordeel van voorheen. Het voorkomt veel zoekwerk en geblader. De veel geprezen gids van Jonsson heeft naar mijn mening minder voordelen als gids. De nieuwe 'Heinzel' is een compacte gids in de ware zin van het woord en voor diegenen die behoefte hebben aan een nieuwe vogelgids: ten zeerste aanbevolen.

In vergelijking met de Engelse paperbackuitgave is de prijs wel wat hoger, maar daar tegenover staat de gedistingeerde, donkerblauwe en stevige harde omslag.

J.T.

H. Heinzel, R. Fitter, J.F. Parslow: Gids Europese Vogels. Alle vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Negende, volledig herziene druk. 384 bladzijden, vele kleurplaten. Vertaling en bewerking André J. van Loon. Eindredactie Henk Nieuwenkamp (1996). Oorspronkelijke titel van de Nederlandse uitgave 'De Europese Vogels in kleur', later 'Elseviers Gids van de Europese Vogels'. Uitg. B.V. Uitgeversmaatschappij Tirion, postbus 309, 3740 AH Baarn, (035) 541 20 50. Prijs f 59,50.

Roger Tory Peterson overleden

Op 28 juli 1996 overleed op 87-jarige leeftijd Roger Tory Peterson in zijn huis in Connecticut. Onder de titel 'The Birdman of America' wijdde het weekblad 'Time' in de uitgave van 12 augustus 1996 een hele bladzijde aan deze Amerikaan, de vader van de veld-determinatiegidsen, die met zijn in 1934 verschenen 'A Field Guide to the Birds' (hij was toen 26 jaar!) ongetwijfeld tallozen over de hele wereld ertoe heeft gezet het veld in te gaan om vogels te kijken en te bestuderen. Peterson was een begenadigd vogelschilder en introduceerde daarnaast eenvoudige maar creatieve manieren om vogels te determineren.

In samenwerking met de Britten G. Mountfort en P.A.D. Hollom werd de 'Peterson-methode' ook in Europa geïntroduceerd en later trouwens over de gehele wereld. En al even succesvol. De 'Vogelgids' (de titel is thans 'Petersons Vogelgids'), vertaald en voor Nederland bewerkt door wijlen mr. J. Kist, verscheen in Nederland in 1954 en zette een brede kring amateurs aan tot veldornithologie. Van de Nederlandse bewerking van deze gids is thans de 23ste druk verschenen. Het artikel in 'Time' besluit met de mededeling dat 24 miljoen Amerikanen naar buiten gaan om vogels te kijken, mede dank zij het werk van Roger Tory Peterson. Welnu, bij dit indrukwekkende aantal kunnen nog velen worden gevoegd van buiten de Verenigde Staten.

G.L.O.

Vogels op het Gouwe Boltje

Liefhebbers van Texel noemen het eiland wel eens 'het Gouwe Boltje' (het gouden bultje) om de aantrekkelijkheid als woon- en recreatiegebied duidelijk te maken. Een prachtig boek verschaft ons een volledig overzicht van de avifauna van Texel. Tot en met december 1995 zijn de gegevens in deze prachtige avifauna verwerkt. De auteur heeft daar dan ook ruim vier jaar aan gewerkt. Na de inleiding wordt in hoofdstuk 2 uitgebreid aandacht besteed aan de geologie, bewonings- en ontwikkelingsgeschiedenis en bodemgeografie, waarna hoofdstuk 3 de ontginning, gebruik en beheer van het duin- en bosgebied behandelt. De hoofdstukken die hier op volgen behandelen gebruik, veranderingen en bescherming van het cultuurlandschap, de oppervlakten van Texel en deelgebieden, overzicht van veranderingen in de stand van de Texelse vogels en een vergelijking met de vogelbevolking in heel Nederland, de trek van zee- en kustvogels langs Texel geschreven door Frits-Jan Maas, tellingen van wad- en watervogels op Texel in de periode 1980-1990 geschreven door Cor Smit, verantwoording van de gegevens waar hoofdstuk 10 op volgt met een overzicht van de 351 Texelse vogelsoorten. In dit hoofdstuk komen de avifaunistische gegevens per vogelsoort uitgebreid aan de orde. Grafiekjes en figuren illustreren de soortbesprekingen waarbij het duingebied, de Staatsbossen en het cultuurland afzonderlijk worden behandeld. Aan het eind van elke soortbespreking wordt naar de literatuur verwezen. Texel is circa 16.000 ha groot en wordt bevolkt door circa 110 broedvogelsoorten met in totaal 46.000 paren en meer dan honderd soorten doortrekkers en wintergasten en ruim honderd zeldzame vogelsoorten, zogenaamde 'dwaalgasten'. De eerste gegevens over het voorkomen stammen uit de tweede helft van de achttiende eeuw. Vanaf het eind van de vorige eeuw werden meer gegevens bekend en vooral na de jaren vijftig weten wij zelfs al heel veel over de Texelse vogelbevolking. Bij zo'n prachtige avifauna zou je altijd nog wel bepaalde informatie zoals de Texelse volksnamen, de informatie over terugmeldingen van geringde vogels, de vroegere vondsten van doodgevlogen vogels tegen de vuurtoren, de uitgebreide informatie die Hans Bub ons bezorgde over de trek van de Frater langs onze kust en nog vele andere dingen meer wensen. Dan was dit prachtige boek nog dikker en nog duurder geworden en dan zou de auteur er nu nog niet mee zijn klaargeweest. Niet onbegrijpelijk is het dat de auteur in verwarring is geraakt door het gebruik van de nieuwe vogelnamen. Voor het grootste deel zijn de nieuwe Nederlandse vogelnamen gebruikt, maar op bladzijde 325 treffen wij het Steppehoeh (zonder n, maar weer teruggekomen in de nieuwste spelling) en Holenduif (met n). Figuur 10.79 laat volgens het bijschrift de procentuele verdeling van paren van Houtduif, Turkse Tortel en Tortelduif per deelgebied in 1987 zien. Bij de figuur ontbreekt de Houtduif en op bladzijde 333 wordt de Zomertortel behandeld waarmee de Tortelduif wordt bedoeld. In het register wordt op bladzijde

530 de Eider vermeld, maar in de beschrijving (bladzijden 192-195) wordt telkens over de Eider-eend gesproken. Maar zulke kleinigheden doen niets van de waarde van het boek af dat overigens met grote nauwkeurigheid is samengesteld en vooral voor bewoners en trouwe bezoekers van Texel de volledige informatie over de vogels van het 'vogeileiland' geeft.

Adriaan J. Dijkse (1996): Vogels op het Gouwe Boltje. Een volledig overzicht van de avifauna van Texel. Met medewerking van Frits-Jan Maas en Cor Smit. 533 bladzijden, 242 figuren, 29 tabellen (1996). Uitg. Langeveld & De Rooy BV, Parkstraat 10, 1791 CA Den Burg, (0222) 36 26 00. Prijs f 72,- (inclusief verzendkosten).

De wereld van instinct

Het proefschrift over Niko Tinbergen en het ontstaan van de ethologie in Nederland (1920-1950) is ook als boek uitgegeven door Erasmus Publishing te Rotterdam.

De biologische gedragsleer of ethologie is een internationale discipline die haar wortels voor een belangrijk deel in ons land heeft liggen. In de jaren dertig van deze eeuw ontwikkelde de Nederlandse onderzoeker Niko Tinbergen, samen met een groep geestverwanten, de ethologische benadering van diergedrag. Dit boek beschrijft de omstandigheden waaronder de eerste gedragsstudies in Nederland tot stand kwamen. In een heldere en leesbare schrijfstijl biedt dit boek het eerste, samenhangende overzicht van deze belangrijke episode uit de geschiedenis van de gedragswetenschap.

Eerst worden de theorieën over diergedrag behandeld van C. Darwin, C.L. Morgan, J.B. Watson, W. McDougall, C.O. Whitman, O. Heinroth en K.Z. Lorenz, waarna het ontstaan van de ethologie ten gevolge van liefhebberij (1907-1930) waarin ook Jan Verwey en Frits Portielje een rol spelen. Hierop volgend wordt het ontstaan van de ethologie als wetenschap beschreven waaronder de Leidse zoölogie, de oriëntatie bij de Bijenwolf en het vogelonderzoek in de jaren dertig een belangrijke plaats innemen. Hoofdstuk 5 vertelt ons meer over Frans Makink, Adriaan Kortlandt, de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, de ornithologie en de voorlopers van de Nederlandse ethologie die hun invloed deden gelden.

Hoofdstuk 6 behandelt de structuur van de Nederlandse ethologie gedurende de jaren 1937-1942 waarin Tinbergen en instinct, Konrad Lorenz, de oversprongbeweging, de hiërarchische opbouw van instinct worden beschreven. Hierna volgt de ethologie en de Nederlandse dierpsychologie, waarna wordt afgesloten met een conclusie, de ethologie als discipline in de jaren 1945 tot 1950.

De consciëntieuze tekst verschaft ons een goed inzicht van meningen en onderlinge invloeden van de Nederlandse ethologen. Het is daarom jammer dat er, wat betreft de namen van organisaties en dergelijke, wat fouten in de spelling zijn geslopen. Hieronder bevindt zich ook de naam van het 's Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (later Rijksmuseum van Natuurlijke Historie)

waarvan het woordje 'van' telkens wordt verwisseld met het woordje 'voor'. Geen ornitholoog of wetenschappelijk georiënteerde vogelaar mag de inhoud van dit uiterst boeiende en knap geschreven boek missen.

D.R. Roëll: De wereld van instinct. Niko Tinbergen en het ontstaan van de ethologie in Nederland (1920-1950), 289 bladzijden, ruim 30 zwartwitfoto's, enkele figuren, Engelstalige samenvatting (1996). Uitg. Erasmus Publishing BV., Mathenesserlaan 332, 3021 HZ Rotterdam, (010) 477 72 77. Prijs f 59,50.

Gebiedsvisie voor zuidkust van Schouwen

Op 14 mei 1996 heeft Gedeputeerde Staten de 'Gebiedsvisie voor de zuidkust van Schouwen' vastgesteld. Vervolgens heeft de Provincie de gebiedsvisie aangeboden aan de landinrichtingscommissie Schouwen-Oost met het verzoek het natuurontwikkelingsplan als belangrijk onderdeel van de visie zo veel als mogelijk te realiseren.

De gebiedsvisie beoogt op basis van een ecologisch-hydrologische studie een optimale invulling te geven aan de natuurontwikkelingsgebieden van de zuidkust van Schouwen zoals begrensd in de Zeeuwse uitwerking van het Natuurbeleidsplan. In dat kader is door Gedeputeerde Staten ter plaatse het grootste aaneengesloten areaal voor nieuwe natuur in Zeeland neergelegd. Uit de gebiedsvisie blijkt, dat de zuidkust op Zeeuwse en zelfs landelijke schaal zeer hoge potentie heeft voor het ontwikkelen van gebiedseigen, brakke natte natuur.

Bij het opstellen van de visie is gekozen voor een integrale benadering. Zo is onder meer aandacht geschonken aan de verbetering van de (water)kwaliteit van de aangrenzende bestaande natuurgebieden als inlagen en karrevelden en de (technische) mogelijkheden van een specifieke agrarische productie in het gebied in de vorm van mariene cultures.

Overeenkomstig eerder gemaakte afspraken wordt verder uitgebreid aandacht besteed aan de mogelijke problemen die bij het ontwikkelen van grootschalige natuur kunnen ontstaan ten aanzien van de aangrenzende landbouw, zoals toename van zoute kwel, de opvang van Brandganzen en Rotganzen en de uitwaai van onkruiden.

In het eerste hoofdstuk zijn de aanleiding en het doel van deze gebiedsvisie geschetst. In het daaropvolgende hoofdstuk worden de historisch-geografische ontwikkeling, de geologie, de hydrologie en de levensgemeenschappen van het gebied geschetst. In hoofdstuk 4 worden de richting en de wijze waarop de zuidkust van Schouwen als onderdeel van de ecologische hoofdstructuur optimaal kan worden ontwikkeld, nader uitgewerkt. In hoofdstuk 5 zijn de uitgangspunten van de drie hydrologische en ecologische te modelleren varianten geformuleerd. Het laatste hoofdstuk is een toelichting op de inrichtingskaart en kan als zelfstandig onderdeel van de gebiedsvisie worden gelezen. Als bijlage 6 worden vijf bladzijden aan de avifauna besteed. Voor wat betreft de avifauna zijn berekeningen

uitgevoerd naar de draagkracht van het plangebied voor ganzen. Langs de zuidkust van Schouwen komen jaarlijks van oktober tot juni veel ganzen voor. Deze ganzen behoren meestal tot de *Branta*-soorten, te weten Brandganzen en Rotganzen. Deze soorten zijn het meest aan kustgebieden gebonden ganzensoorten; er worden slechts af en toe andere ganzensoorten in het gebied waargenomen.

De ganzen foerageren bij voorkeur op al dan niet bemest grasland. Ze kunnen echter uitwijken naar landbouwgewassen. Dit is de afgelopen jaren in zekere mate gebeurd, waarbij de schade aan gewassen voornamelijk werd veroorzaakt door Rotganzen. Deze schade is vergoed door de Wildschadecommissie en bedroeg in de periode 1990-1992 in totaal zo'n f 45.000,- tot f 50.000,- per jaar voor de gemeenten Westerschouwen, Middenschouwen en Zierikzee.

Er wordt een overzicht gegeven van het voorkomen van Brandganzen en Rotganzen langs de zuidkust van Schouwen. Er is daarbij aandacht besteed aan seizoenspatronen, de verspreiding over het gebied en de voedselkeuze. Aan de hand van deze gegevens wordt vervolgens de consumptie geschat als (voorzichtige) indicator van de huidige draagkracht van het gebied.

Deze draagkracht is afhankelijk van de vegetatie. Ten slotte wordt met behulp van een voorlopige inrichtingsschets van het gebied (met vegetatietypen) en eerder berekende draagkrachtgegevens voor de huidige situatie een schatting gemaakt van de toekomstige draagkracht van het gebied. Door de huidige en toekomstige draagkracht met elkaar te vergelijken wordt een eventuele verandering in schade voorspeld. Concluderend kan worden gesteld dat na de beoogde herinrichting ten minste evenveel ganzen kunnen worden opgevangen als in de huidige situatie. Het is van belang dat tijdens de uitvoeringsfase voor de voorgenomen maatregelen het voor de ganzen beschikbare foerageergebied niet te veel afneemt en dat de rust in het gebied niet te veel wordt verstoord. Dit om een eventueel tijdelijk uitwijken van de ganzen naar landbouwgewassen te voorkomen.

De ganzen komen slechts in een beperkt aantal lokaties in het plangebied voor. Deze bevinden zich vooral in de Prunje en in de strook tussen de Prunje en Zierikzee. Thans worden daar alle Brandganzen en 80% van de Rotganzen gezien. De gebiedsvisie bevat vele instructieve illustraties, waarbij de prachtige aquarellen, kleurentekeningen en kleurenfoto's van Kees de Kraker opvallen.

John Beijersbergen & Jeroen de Maat: Gebiedsvisie voor de zuidkust van Schouwen. 131 bladzijden, 7 bijlagen, uitklapbare kaart met voorgestelde inrichting van plangebied, veel illustraties (1996). ISBN 90 71565-44-0. Uitg. Provincie Zeeland, Directie Ruimte, Milieu en Water & het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Zuidwest. Nadere informatie bij Directie Ruimte, Milieu en Water van de Provincie Zeeland, J. Beijersbergen, postbus 165 (bezoekadres Het Groene Woud 1), 4330 AD Middelburg (0118) 63 11 12.

Telefonisch of schriftelijk te bestellen bij het Informatiecentrum, afdeling Voorlichting, Provincie Zeeland, postbus 6001, 4330 LA Middelburg, (0118) 63 14 00. Prijs f 35,- (inclusief verzendkosten).